

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/2, p. 139-154

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11562>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 10.03.2017

✓ Accepted/Kabul: 30.03.2017

✍ Referees/Hakemler: Prof. Dr. Kemal POLAT - Prof. Dr. Sami KILIÇ

This article was checked by iThenticate.

MENNONİT KİLİSESİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE TARİHÇESİ*

*Hatice KELEŞ** - Davut KILIÇ****

ÖZET

Menonit Kilisesi, 16. yüzyılda meydana gelen reform hareketinden etkilenen Menno Simons'un kurduğu bir Hıristiyan hareketidir. Katolik bir papaz olan Menno Simons, reform sırasında Protestan ve Sakramentaryan hareketlerden etkilenmiştir. İlk olarak Menno'nun Katolik Kilisesi uygulamalarındaki sorun, ekmeğin ve şarap ayinindeki ekmeğin ve şarabın İsa'nın gerçek eti ve kanına dönüşmesi meselesidir. Bu konuda Kitabı Mukaddes'i derinlemesine araştırdığını belirten Menno, ekmeğin ve şarabın İsa'nın gerçek eti ve kanına dönüşmediğini ve Kitabı Mukaddes'e göre bu ayinin İsa'nın son akşam yemeği anısına kutlanan bir hatıra olduğuna inanmıştır. Menno bu konuda zamanın önde gelen reformcuları olan Martin Luther, Martin Bucer ve Heinrich Bullinger'e danışmış ancak tatmin edici bir cevap alamamıştır.

İkinci sorun olarak, Menno, bebek vaftizi uygulamasını reddedip, yetişkin vaftizini uygulayanları duymuş ve bu konu dikkatini çekmiştir. Menno bu hakkında da Kitabı Mukaddes'i araştırmış ve bebek vaftizi hakkında Kitabı Mukaddes'te herhangi bir bilginin geçmediğini söyleyerek, bütün Hıristiyanlığın kandırıldığını iddia etmiştir. Bu sırada Anabaptist hareketin temsilcilerinden biri olan Melchior Hoffmann, Melchiorite Anabaptist hareketini kurmuştur. Bu yüzden Hoffman tutuklanmıştır. Hoffman'ın tutuklanmasından sonra onun yerine geçen Jan van Geelen, Yeni Kudüs Krallığı kurma girişimi ile devlete isyan etmiştir. Ancak bu isyan kanlı bir şekilde bastırılarak Münster Hezimetisi adıyla tarihte yerini almıştır. Bu savaşta Menno Simons'un kardeşi Peter Simons da ölmüştür. İşte bu olay, Menno Simons'un Katolik Kilisesi'nden ayrılmasının sebeplerinden biri daha olmuştur. Menno Simons kendi inançları uğruna canlarını feda etmekten kaçınmayan bu insanlarla kendini karşılaştırmış ve faaliyete geçme zamanının geldiğini anlamıştır. 1536 yılında Katolik Kilisesi'nden ayrılmıştır. Böylece Menno Anabaptist olarak inançlarını yaymaya başlamıştır.

* Bu makale danışmanlığını Prof. Dr. Davut Kılıç'ın yaptığı ve Hatice Keleş tarafından yazılarak 2017 yılında kabul edilen "Menonit Kilisesi Üzerine Bir Araştırma" adlı Doktora Tezinden hazırlanmıştır.

** Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Elâzığ Müftülüğü, Kur'an Kursu Öğreticisi, El-mek: hatice.keles_@hotmail.com

*** Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: dkilic@nevsehir.edu.tr

Bu makale Mennonit Kilisesi'nin ortaya çıkışını ve kuruluş tarihçesini anlatmak amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Reform, Anabaptist, Menno Simons, Mennonit Kilisesi, Katolik.

HISTORY AND EMERGENCE OF THE MENNONITE CHURCH

ABSTRACT

The Mennonite Church is an Anabaptist movement founded by Menno Simons, influenced by the reform movement that happened in the 16th century in the Netherland. Menno Simons, a Catholic priest, was influenced by Protestant and Sakramentarian movements during the reform. The first, the problems with the practice of Menno's Catholic Church are the turn of the bread into the real flesh of Jesus, and the wine into the true blood of Jesus, during the bread wine ceremony. In this regard, Menno stated that the he explored the Bible in depth, and that the bread and wine did not turn into the true flesh and bood of Jesus. According to Bible, he believed that this was a memorial commemorating Jesus' last dinner. Menno consulted this problem with Martin Luther, Martin Bucer, and Heinrich Bullinger, the leading reformers of the time, but he did not receive a satisfactory response.

The second problem, Menno heard about those who rejected the practice of infant baptism and practiced adult baptism, and so he noticed this issue. Menno investigated the Bible about it and claimed that all Christianity was deceived, saying that no information had passed on the bible about the infant baptism. Meanwhile, Melchior Hoffmann, one of the representatives of the Anabaptist movement, Melchiorite set up the Melchiorite baptism movement. Because of this, Hoffman was arrested. After Hoffman's arrest, Jan van Geelen, who replaced him, rebelled against the government with the attempt to establish the New Jerusalem Kingdom. However, this revolt was suppressed in a bloody manner and took its place in history in the name of Münster Defeat. In this battle, Menno Simons' s brother Peter Simons died. This incident also was one of the reasons why Menno Simons left the Catholic Church. Menno Simons compared himself to these people who did not refrain from sacrificing their lives for their own beliefs, and realized that it was the time to move on. In 1536, he left the Catholic Church. Thus, Menno started to spread his beliefs as an Anabaptist.

The purpose of this study is to explain the emergence of the Mennonite Church and its history.

STRUCTURED ABSTRACT

The Mennonite Church is an Anabaptist movement founded by Menno Simons, influenced by the reform movement that happened in the 16th century in the Netherland. Menno Simons, a Catholic priest, was influenced by Protestant and Sakramentarian movements during the reform. The first, the problems with the practice of Menno's Catholic

Church are the turn of the bread into the real flesh of Jesus, and the wine into the true blood of Jesus, during the bread wine ceremony. In this regard, Menno stated that he explored the Bible in depth, and that the bread and wine did not turn into the true flesh and blood of Jesus. According to Bible, he believed that this was a memorial commemorating Jesus' last dinner. Menno consulted this problem with Martin Luther, Martin Bucer, and Heinrich Bullinger, the leading reformers of the time, but he did not receive a satisfactory response.

The second problem, Menno heard about those who rejected the practice of infant baptism and practiced adult baptism, and so he noticed this issue. Menno investigated the Bible about it and claimed that all Christianity was deceived, saying that no information had passed on the bible about the infant baptism. Meanwhile, Melchior Hoffmann, one of Luther's followers and one of the representatives of the Anabaptist movement, who later applied for baby baptism, was busy spreading ideas around and practicing adult baptism. Consequently, Melchiorite set up the Melchiorite baptism movement. Because of this, Hoffman was arrested. After Hoffman's arrest, Jan van Geelen, who replaced him, rebelled against the government with the attempt to establish the New Jerusalem Kingdom. However, this revolt was suppressed in a bloody manner and took its place in history in the name of Münster Defeat. In this battle, Menno Simons' s brother Peter Simons died. This incident also was one of the reasons why Menno Simons left the Catholic Church. Menno Simons compared himself to these people who did not refrain from sacrificing their lives for their own beliefs, and realized that it was the time to move on. In 1536, he left the Catholic Church. First, Menno began to preach about that the adult baptism should be practiced; and bread did not turn into the true flesh of Jesus as well as wine did not turn into blood of Jesus, that it was a memorial service commemorating Jesus' last dinner. Thus, Menno started to spread his beliefs as an Anabaptist.

The appearance of Menno Simons as an Anabaptist had been a point of hope for other Anabaptists. The followers of the Melchiorite anabaptist movement, founded by Melchior Hoffmann, have remained obsolete since this movement vanished and began to follow Menno. After that Menno Simons became recognized as the leader of the Anabaptist. The people following Menno Simons also was started to be called Mennonite. Menno Simons traveled to many places like Danzing, Emden, Witmarsum to spread his ideas. However, these trips were in the form of a complete fugitive life. The reason for this was that the government, the Catholic Church and the Protestants declared the Anabaptists as a heretic movement and started to chase. Therefore, the Mennonite Church was not formally established when Menno Simons was alive. However, Mennonites did not give up their beliefs after Menno Simons's death in 1561. Mennonites who wanted to live their own beliefs comfortably migrated in groups to many parts of Europe and Russia. Prussia and Russia were the places where Mennonites lived comfortably among the migrated places. The reason for this was that Mennonites were against violence and war. According to them, Jesus Christ's never resorted to violence; and his advice of love even your enemies became an indispensable lifestyle for Mennonites. Mennonites who were invited to war in the regions for this reason have left those regions because they did not want to work in military affairs.

Turkish Studies

The Mennonites were entitled to establish their own church in the Netherlands officially in 1795. Mennonites formed illegal churches until this year. However, Mennonites always were been called to war and migrated in groups because they were demanded heavy taxes. The Mennonites in Europe, who heard Mennonites, that had previously migrated to America living a comfortable life there, began to migrate to America in groups.

Russia was one of the places where Mennonites set up their own churches and lived in comfort. There Mennonites easily established businesses in churches, schools, and other professions. Mennonites, who had a very comfortable life in Russia in the beginning, carefully protected their German races and languages. This situation did not appeal to the Russian government and started the Russification policy on the Mennonites. In 1870, the Russian state implemented the Russification program on Mennonites. According to this program, the Mennonites' local institutions were taken by the government. German speaking and learning were prohibited. Because of this, some Mennonites decided to migrate to America because they knew that other Mennonite communities were living comfortably in America. Thus Mennonite migrations to Russia had decreased.

Mennonites who remained in Russia after that were again exempted from military affairs. In return, Mennonites, served in the military transfer service in the Crimean and Japanese wars, in the care of the wounded, in the hospital service, and in great help to the Russian government. However, Mennonites were apprehensive at many young Mennonites who died during the war. For this reason, the Mennonites who did not receive special rights from the Russian government, migrated to Western Canada and America in groups, in 1873.

In conclusion, the Mennonite Church is the origin of the 16th century Anabaptist movement. Together with the belief systems mentioned above, the Mennonites differed from the Catholic Church with their belief that they should not work in government institutions and refusing to take oaths. Furthermore, Mennonites, argue that the church and the government should be separated from each other, and authorities such as the government should not interfere with the work of the church. According to them, the church should not have any relation to worldly affairs because it represents Jesus Christ. With these ideas, Mennonite Church was tracked by the Catholic Church, governments and the Protestants, and thousands of Mennonites were persecuted and killed. For this reason Mennonites, who went to many regions in Europe and Russia, did not have a comfortable life over there and migrated to the United States in groups as a last resort. The Mennonites, who did not oppose the government authority and did not pursue a political interest, were accepted by the American authority. Today, the majority of Mennonites live a comfortable life in America. According to the Census of 2015, there are 2,151,955 Mennonites in the world, including 682,559 in the US and Canada, 199,912 in Latin America and the Caribbean, 431,313 in Asia and the Pacific, 73,6,801 in Africa and 64,610 in Europe.

Keywords: Reform, Anabaptist, Menno Simons, Mennonite Church, Catholic.

Turkish Studies

GİRİŞ

Hristiyanlık, M.S. I. yüzyılda bugünkü İsrail ve Filistin bölgesinde ortaya çıkan İsa Mesih merkezli bir dindir. Hristiyan kelimesinin, Latincesi Hıristos, İbranicesi ise Maşiah'dır. Arapçası Mesih olan Maşiah kelimesi, yağlanmış, takdis edilmiş anlamına gelmekte olup, Yahudilerin, kral ve din adamlarını göreve başlamadan önce kutsal zeytinyağı ile yağlamalarını ifade eder. Böylece Yahudilerin geleceğini umduğu kurtarıcıyı Mesih kelimesi ile adlandırmasına ve İsa'nın da kendisini Mesih olarak tanıtmaya izafeten, İsa Mesih merkezli olan bu dinin takipçilerine Hıristos kelimesinden gelen Hristiyan denilmiştir. Bu isim ilk defa M.S. 40 yıllarında Antakya'da ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda İsa, Nasıra kasabasında doğup büyüdüğü için Nasıralı diye de bilinmektedir (Kılıç, 2011, s. 125; Aydın, 2010, s. 327; Tümer- Küçük, 2002, s. 261; Katar, 2000, s. 23; Kuzgun, 1996, s. 45).

Yeni Ahit'e göre Tanrı, insanlığın kurtarıcısı olarak biricik oğlu İsa Mesih'i, Tanrı'nın Krallığı'nı kurması için görevlendirerek dünyaya göndermiştir (Erbaş, 2004, s. 15; Sarıkçıoğlu, 2004, s. 293). İsa, tebliğ görevini yaparken özellikle hastaları iyileştirme konusunda şöhreti yakalamıştır. Birçok yerden insanlar, şifa bulmak için İsa'nın yanına gelmiştir. Bu şekilde İsa'ya inanan kimselerin sayısı artmıştır. İsa'nın asıl takipçileri ise Havariler topluluğudur. Ancak Yahudiler ve Roma, dini ve siyasi sebeplerle İsa'nın çarmıha gerilerek öldürülmesini istemiştir. İsa'nın çarmıh olayından sonra Kudüs ve Filistin'de Yakup'un liderliğini üstlendiği ve Yahudi geleneklerine sıkıcı bağlı olan bir Yahudi- Hristiyan topluluğu oluşmuştur. Bu sıralarda Hristiyan düşmanlığı ile tanınan Pavlus'un, Şam yolunda gördüğü vizyon sayesinde Hristiyan olması, Hristiyanlar arasındaki ilk ayrılığın baş göstermesine sebep olmuştur. Şöyle ki, Pavlus Hristiyanlığı özellikle Yahudi olmayanlar arasında yaymaya çalışmış ve Yahudi olmayanların Yahudi geleneklerine uyma zorunluluğu olmadığını iddia etmiştir. Pavlus'un, Yahudi Hristiyanların uygulamış olduğu sünnet geleneğinin Yahudi kökenli olmayanların uygulamasının zorunlu olmadığını ileri sürmesiyle başlayan ayrılık sebebiyle M.S. 52 yılında Kudüs'te ilk Havariler Konsili (Kudüs Konsili) düzenlenmiştir. Her ne kadar bu toplantı, bu ayrılığa bir çözüm getirmese de daha sonra Petrus ve Yakub'un da Pavlus'un görüşlerini kabul etmesine vesile olmuştur. Böylece Hristiyanlık içinde Yahudi geleneği gittikçe azalmıştır (Aydın, 2007, s. 17- 19; Gündüz, 2004, s. 60- 61). Böylece Pavlus, yaydığı Hristiyanlıkta tarihsel İsa'yı değil, Rab İsa Mesih'i merkeze yerleştirmiştir (Gündüz, 2004, s. 146).

Hristiyanlığı kabul edenlerin birçoğu Romalı vatandaşlardır. Hristiyanlık, Anadolu'da, Yunanistan'da, Roma'da yayılmıştır. Ancak Hristiyanlık, Sır Dinleri'nin etkisi altında kalmıştır (Aydın, 2007, s. 20). Başlarda Roma tanrılarını bırakarak Hristiyan olan halkına karşı çalışmalar sürdüren Roma İmparatorluğu, daha sonra İmparator Konstantin, Hristiyanlığa hoşgörü ile yaklaşarak, 313 yılında Hristiyanların inançlarını serbest bir şekilde yaşamalarına izin vererek, Hristiyanlığın hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır. Ancak Hristiyanlar arasındaki ihtilaflar giderek artmış ve bu yüzden Konstantin, 325'de İznik Konsili'ni toplamıştır. Bu konsilde Aryüsçüler İsa'nın insan olduğunu savunurken, Pavlusçular İsa'nın Tanrı olduğunu iddia etmiştir. Sonuç olarak konsilde İsa'nın Tanrı olduğuna karar verilmiştir (Tümer, Küçük, 2002, s. 268- 269). 381'de İstanbul ve 431'de Efes konsillerinin toplanma sebebi de Teslis inancı üzerine ortaya atılan farklı görüşler hakkında karar almaktır. 451 yılında gerçekleşen Kadıköy Konsili'nde ise İsa'nın tabiatı üzerine oluşan ihtilafların giderilmesi amaçlanmıştır. Bu konsil ile Hristiyanlar, diyofizit ve Monofizit görüşte olanlar şeklinde tam bir bölünme yaşamıştır. Gerçekleşen bütün konsiller, ilerde Hristiyanlar arasında çıkacak olan bölünmelerin habercisi olmuştur. Bundan sonra Hristiyan dünyasında dini ve siyasi açıdan ilk resmi bölünme, 1054 yılında Papa'nın İstanbul Patriğini aforoz etmesiyle gerçekleşmiştir. Böylece Hristiyanlık, Katolik ve Ortodoks olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Ekrem Sarıkçıoğlu, 2004, s. 323; Kılıç, 2011, s. 127-128; Tümer, Küçük, 2002, s. 270). Bundan sonra

Hıristiyanlık içinde reform yapılmasını isteyenler olsa da bu kişiler bir şekilde bastırılmıştır. Bununla birlikte Papa'nın sahip olduğu üstün otorite, kilise ve devlet arasında da birçok çatışmalar meydana gelmesine sebep olmuştur. Engizisyon mahkemelerinin getirdiği zulüm, endüljans, burjuva sınıfı, matbaanın kullanılması, hümanist akım ve papalığın lüks yaşam tarzı gibi sebepler neticesinde reform kaçınılmaz olmuştur. Nihayet 16. yüzyılın başlarında Luther ile başlayan reform hareketi ile Protestanlık meydana gelmiş ve Hıristiyan aleminde birçok Hıristiyan topluluğun ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Erbaş, 2007, s. 18- 32; Özkan, 2005, s. 9).

16. yüzyılda Batı dünyasında meydana gelen en büyük dini hareket, Reform hareketidir. Reform hareketinin en önemli özelliği, Hıristiyanlığın içinde Luteranizm, Kalvinizm ve Zwinglian adındaki dini hareketlerin kendini göstermesidir. Reform hareketinin bir parçası olmasına rağmen, bu hareketlere ek olarak dördüncü bir reform hareketi de (Williams- Mergal, 2006, s. 19). Lutheran, Kalvinizm ve Zwingli reform dini hareketlerinden ayrılan Radikal Reform hareketidir. Doktrinlerdeki farklı görüşleri sebebiyle (Goertz, 2004, s. 70). Radikal Reform hareketi, üç ana topluluktan oluşur. Bu üç ana topluluk, Anabaptistler, Spiritualistler ve Evanjelik Rasyonalistler'dir. Bugünkü bazı mezhepler, kendilerinin direkt veya dolaylı yollardan bu üç ana topluluktan geldiklerini iddia eder. Mennonitler, Amişler ve Hutterit mezhebi, ilk topluluk olan Anabaptistlere bağlıdır (Williams, Mergal, 2006, s. 20). Bu mezheplerin en belirgin özelliği bebek vaftizini reddedip, yetişkin vaftizini kabul etmeleridir. Bu sebeple Katolik ve Protestanlar tarafından heretik ilan edilmişlerdir (Özkan, 2007, s. 172; Aydın, 2010, s. 352- 353).

1. Menno Simons'un Katolik Kilisesi'nden Ayrılışı

Menno Simons, 16. yüzyılda The Low Countries olarak bilinen Hollanda, Belçika ve Lüksemburg ülkelerinin, Anabaptist liderlerinden biri olarak kabul edilmektedir. O, barışçıl Anabaptist Kitabı Mukaddes'ini ortaya atmıştır. Günümüzde ona tabi olanlara Mennonites (Mennisten) denilmektedir (Jonas, 2006, s. 8- 10; Kraybill, 2010, s. 140- 141). 1540'lı yıllarda Menno Simons'un destekçilerine ilk önce Menist, sonra Mennist, daha sonra Mennonist ve en son günümüze kadar gelmiş olan Mennonite ismi verilmiştir (Fretz, 1989, s. 11).

Menno Simons, 1496 yılında Hollanda'nın Friesland ilinin Witmarsum adındaki küçük bir köyünde doğmuş, 1561 yılında da ölmüştür (Funk, 1871, s. 2). Yirmi sekiz yaşına kadarki yaşamı hakkında hiçbir bilgi bulunmayan Menno Simons, yirmi sekiz yaşında babasının köyü olan Witmarsum yakınlarındaki Friesland iline bağlı bulunan Pingjum'da ilk rahiplik görevini üstlenmiştir (Simon, 1871, s. 3; Weaver, 1987, s. 96).

Menno Simons, Witmarsum yakınlarındaki Pingjum'da görev yaparken rahiplik görevinin kutsallığına inanmamış, kendisi ile birlikte rahiplik yapan iki arkadaşıyla beraber kendisini içkiye, kumara ve eğlenceye vermiştir. Fakat Menno'nun bu eğlencesi sadece iki yıl sürmüştür. Daha sonra Menno, sakramental olan ekmek şarap ayini konusunun aklına takıldığını ve bu inanç konusunda Luther'den etkilendiğini ifade etmiştir. Bundan sonra Menno, ekmek şarap ayini sırasında, İsa'nın etinin ve kanının gerçekten ekmek ve şaraba dönüştüğünden şüphe duymaya başlamıştır. Ancak kendisi, bu düşüncelerin şeytandan kaynaklandığını varsayarak bol bol günah çıkarmış, tövbe etmiş ve düzelmek için dua etmiştir. Menno Simons'un ekmek şarap ayini hakkında kuşkuya düştüğü sıralarda, Zwingli, Switzerland'da Cornelis Hoen'in fikirlerini etrafa yaymakla meşguldür. Etrafta yayılan bu tür fikirler, Menno'nun zihnini daha çok meşgul etmeye başlamıştır. İki yıl boyunca şüphe içinde huzursuz olan Menno, en sonunda aklına takılan sorular için Kitabı Mukaddes'i araştırmaya karar vermiştir. Kitabı Mukaddes'i araştırmaya başlayan Menno, aldatıldığını anlaması için çok fazla araştırma yapmasına gerek kalmadığını şu sözleriyle ifade eder:

“Yeni Antlaşma'yı enine boyuna dikkatlice inceleyerek çözdüm. Kandırıldığımızı anlamam için çok fazla derine inmem gerekmemişti. Kutsal ekmek bölümünden rahatsız olan

vicdanım, daha önce de geçtiği gibi, yakında büyük oranda hiçbir insan yardımı veya tavsiyesi olmadan rahatladı. İtikatta Luther tarafından teşvik edilmeme rağmen, insanlık otoritesi sonsuz ölüme bağlanamaz. Tanrı'nın lütfu ve ışığına rağmen, günlük Kitabı Mukaddes'i incelemeye devam ettim ve evanjelik bir vaiz olarak bazı şeyleri fark ettim." (Simon, 1871, s. 3).

Menno, Sakramentistlerin öne sürdüğü gibi ekmek şarap ayininin gerçekte sembolik olması konusunu, Kitabı Mukaddes'te de geçtiğini ifade eder. Şimdiye kadar Kitabı Mukaddes'i kullanmaktan sakınan ve Kitabı Mukaddes ile kilise arasında kalan Menno, Katolik Kilisesi'nden farklı olarak, Luther ve Zwingli'nin Kitabı Mukaddes'i yorumlama biçimini örnek almıştır. Böylece Menno için tek otorite ve vaazlarının tek kaynağı Kitabı Mukaddes olmaya başlamıştır (Pettegree, 2004, s. 140- 145; Simons, 1871, s. 3).

İlk başlarda Luther'in takipçilerinden olan papaz Melchior Hoffman, Baltık Bölgeleri'ne uzun süreli seyahatlere çıkmıştır. Strasburg'da Anabaptistlerle görüşmüş ve 1530 yılında burada vaftiz olarak Anabaptist olmuştur. Aynı yılda Sakramentistlerin iyi çalıştığı yerler olan Emden ve Doğu Friesland'da inananların vaftizini yani yetişkin vaftizini tanıtmıştır. Hoffman'ın takipçilerini birleştiren merkez nokta, İsa'nın sofrasının sembolik anlamı olup, inananları ve yetişkin vaftizini savunanları, reformcuları ve Sakramentistleri bir araya getirmesidir. Takibat altındaki azınlıkların ve az gelişmiş ülkelerden olan Sakramentistlerin sığındıkları Doğu Friesland'ın Emden şehrinde, Melchior Hoffman'ın yetişkin vaftizini desteklediği ve birçok kişiyi vaftiz ettiği duyulmuştur (Tinsley, 2001, s. 107- 112). Hoffman'ın bir takipçisi olan ve onun tarafından vaftiz edilen Jan Volkerts Trypmaker, Emden'de Sicke Freeks Snijder'ı vaftiz etmiştir. Snijder, Friesland'ın Almanil merkezi olan Leeuwarden'de daha sonra tekrar vaftiz olduğu için otoriteler tarafından öldürülmüştür. Leeuwarden yakınlarında yaşayan Menno, bu olayı duymuş ve ikinci bir vaftiz olma fikri, çok yeni olmasa da ona ilginç gelmiş, bu konu üzerinde düşünmeye ve araştırmaya başlamıştır. Özellikle bu konu hakkında Kitabı Mukaddes'i derinlemesine taramasına rağmen, bebek vaftizi hakkında Kitabı Mukaddes'te herhangi bir bilgi bulamamıştır. Bu yüzden kendi çağdaşları olan kilise babaları Luther, Martin Bucer ve Bullinger'e bebek vaftizi hakkında bilgi almaya gitmiştir (Greschat, 1990, s. 32, 93, 135, 191, 171, 265; Robles, 2010, s. 565- 566; Grayson, 2010, s. 230- 231; Weaver, 1987, s. 96; Çatalbaş, 2015, s. 58). Menno, Luther, Bucer ve Bullinger ile konuşmalarını şöyle anlatmaktadır:

"Bundan sonra bebek vaftizinin temelini öğrenme isteği ile Luther'e danışmaya gittim. O, bana çocukların kendi inançları üzerine vaftiz edildiğini anlattı. Bunun Tanrı'nın sözüne göre yapılmadığını fark ettim. Daha sonra Bucer'e danıştım. O bana bebekleri Tanrı'nın yoluna götürmede daha dikkatli olmak ve onları alıştırmaya vesile olmak için bebeklerin vaftiz edildiğini söyledi. Bu doktrinin de temelsiz olduğunu fark ettim. Bundan sonra Bullinger'e danıştım. O bana vaadi, antlaşmayı ve İsa'nın sünnetinin kutlanmasını anlattı. Bunun Kutsal Kitap ile doğrulanmadığını fark ettim. Böylece yazarların kendi aralarındaki görüş farklılıklarını ve hepsinin kendi görüşlerini takip ettiklerini gözlemledim. Bebek vaftizi hakkında aldatıldığımıza ikna oldum." Bu kişilerin yazılarını da inceleyen Menno, bebek vaftizi hakkında öne sürülen çeşitli fikirleri araştırmıştır. Fakat onların da sadece kendi fikirlerini ileri sürdüğünü gördüğünü ifade etmiştir (Simon, 1871, s. 4).

Menno, bebek vaftizi konusunda bütün Hıristiyanların aldatıldığını ileri sürmektedir. Bu konu hakkında Kitabı Mukaddes'te kesin bir delil bulamayan Menno, inananların vaftizinin yani yetişkin vaftizinin gerçek Hıristiyan uygulaması olduğuna inanmıştır. Diğer reformculara danıştıktan sonra onların cevaplarından tatmin olmayan Menno, 1531 yılında da bebek vaftizinin değil, inananların vaftizinin, gerçekten Kitabı Mukaddes kaynaklı olduğuna ikna olmuştur (McGrath, 1964, s. 3- 15). Ancak, yine de bu durum Menno'nun Katolik Kilisesi'nden ayrılması için yeterli delil oluşturamamıştır. Bu yüzden memleketi olan Witmarsum'daki kiliseden rahiplik

Turkish Studies

teklifi almasına rağmen oraya gitmemiş, 1536 yılında Anabaptistlere katılana kadar olduğu yerde kalmayı tercih etmiştir. Bu sırada Melchior Hoffman'ın kehanet vizyonları ve İsa'nın geleceği hakkında konuşurken, yetkililer tarafından takibe alınması sebebiyle Hoffman, inananlara 1531-1533 yılları arasında iki yıl boyunca vaftiz yapmayı bırakmayı emretmiştir. Fakat bu önlem, 1533 yılının mayıs ayında Strasburg'da Hoffman'ın hapse atılmasına engel olamamıştır. Küçük çaplı ülkelerin Anabaptist hareketi, Hoffman'ın vaftizi bırakma uygulamasını ise kabul etmemiştir. Hoffman tarafından vaftiz edilen Jan Matthijsz van Haarlem ve Haarlem tarafından vaftiz edilen Jan van Leyden daha sonra önemli Anabaptist liderlerden birisi olacaktıdır. Bu kişiler Barışçı Kitabı Mukaddes Anabaptist hareketinin farklı versiyonlarını ileri sürmelerine rağmen, her vatandaşın milenyumda İsa'ya yardım etmesini ummuştur. Menno da bu kişilerin fikirlerinden ve faaliyetlerinden etkilenmiş olup kendi bağımsız düşüncelerini açıklayana kadar Hoffman'ın takipçilerinden birisi olmuştur (Tinsley, 2001, s. 107- 120).

Hoffman, faaliyetlerine Strasburg'da başlamıştı. Hoffmann ve takipçileri Münster, Amsterdam ve diğer yerlerde görüşlerini yaymaya çalışmışlardı. 1532 gibi erken bir tarihte, Witmarsum çevresindeki bazı kişiler vaftiz edilmişti. 1534- 35 yıllarında da Münster'de özellikle yeni bir Kudüs kurma girişiminde bulunulmuştu. Çünkü bu Anabaptist hareketin geleceği için önemli bir oluşum olacaktı. Menno Simons, Katolik Kilisesi'nin reforma ihtiyaç duyduğunu kabul ettiği gibi aynı zamanda Melchiorite hareketinin (Münsterite hareketi) de amacını, yani Yeni Kudüs kurma girişimini anladığını ifade etmiştir. Bu yüzden kendisi de reform için hazırlıklara başlamış ve o gün Hıristiyan prensipleri ve uygulamaları olarak kabul görmeyen bazı uygulamaları kabul etmiştir. Özel olarak kürsüsünden halka bütün kötülükleri kınadığını açıklamıştır. 1534 yılında Melchiorite hareketinin liderleriyle tartışmıştır. Bu tartıştığı liderler arasında, Bolsward yakınlarındaki Olde-Klooster'de silahlı bir direnişi organize eden Jan van Geelen olduğu bilinir. Devlete karşı gelen bu grup, 7 Nisan 1535 tarihinde isyan etmiş ve Bolsward'da otoriteler tarafından yenilgiye uğratılmıştır. Bu hareketin savunucularından bazıları kaçmış ve bazıları da öldürülmüştür. Tutuklanan hareketin liderleri ise işkence ile öldürülmüştür. Bu olayda hayatını kaybeden kişiler arasında, Melchiorite hareketinin liderlerinden Jan van Geelen, Menno Simons'un kardeşi Peter Simons ve onun bazı takipçileri dikkat çekmektedir. Böylece Yeni Kudüs kurma girişimi, 25 Temmuz 1535 tarihinde trajik bir şekilde son bulmuştur. Münster hazimeti diye adlandırılan bu olay Menno'nun hayatında bir dönüm noktası oluşturmuştur (Tinsley, 2001, s. 103-105; Visser, 2007, s. 301- 303; Klötzer, 2007, s. 220).

Şimdiye kadar tam olarak bir hareket sergilemeyen Menno için bu trajik olay, iç yaşamında derin izler bırakmış ve Menno'nun son kararını vermesini sağlamıştır. Çünkü Anabaptist hareketin barış günlerinde, önemli görüşlerin farkına daha varamamıştır. Menno, bu güzel insanlar için ne yapmış olduğunu düşündüğünü ve bu insanların kanlarının daha sıcakken kendisinin rahat bir şekilde duramayacağını, her ne kadar yanılığında olsalar da bu kişilerin inançları uğruna, nasıl can verdiklerini gördüğünü ifade etmiştir. Bu olaydan sonra şunları yazmıştır: "Maktülün kanı, hatayla dökülmesine rağmen, katlanamayacağım şekilde beni kahretti. Ruhumun kalanını bulamazdım. Nefsime, günah dolu yaşamıma, ikiyüzlü doktrinime ve putperestliğime geri döndüm. Bunun için tanrısız olan günlük yaşamıma devam ettim. Yanılığında olmalarına rağmen bu istekli çocukların yaşamlarını ve mallarını, doktrinleri ve inançları için verdiklerini gördüm." Fakat Menno Simons, bundan sonra da yine kendi rahat hayatına devam ettiğini ve İsa'nın haçından kaçtığını yazmıştır. Daha sonra her ne kadar vicdanından kaçmaya çalıştıysa da kendi vicdanının ve düşüncelerinin Menno'yu rahat bırakmadığından ve buna daha fazla katlanamayacağından bahsetmiştir. Tanrı'nın sözü yolunda daha fazla yaşayamayacağını ifade etmiş ve şunları yazmıştır:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/2

“...ve onların bu iğrençliklerini keşfedenlerden biri de bendim. Ve kendim henüz bu pislilikleri bilerek yaşayan ve kalan yaşamımdan memnun olan biri değilim. Sadece İsa'nın haçı olmadan rahatça yaşamayı istedim.” (Simon, 1871, s. 4- 5).

Yine Menno, kitabında, kalbinin titrediğini, sürekli iç geçirerek ve gözyaşı dökerek İsa'ya dua ettiğini, günahlarından af dileğini, Tanrı'nın lütfuna sığındığını, İsa'nın merhametli kıpkırmızı kanı ile kalbinin temizleneceğini umduğunu söylemiştir. Tanrı'nın güzel ismiyle, saf kutsal sözleriyle ve yüceliğiyle gerçeği herkesin bilmesi gerektiğine inanmıştır (Simon, 1871, s. 87).

Nisan 1535 Münster yenilgisinden sonra dokuz ay geçmiş ve Menno, kendi kürsüsünden kendi deyişle, “gerçek tövbe kelimesini” vaaz etmiştir. Buna göre, dar yolda bulunan insanları işaret ederek, tüm günahları, kötülükleri, zinayı, yanlış ibadeti kınadığını, gerçek ibadeti ve İsa'nın sofrasını, İsa Mesih'in doktrinine göre, Tanrı'nın lütfuyla sunduğunu açıklamıştır. Evanjelik gerçek ve İsa'nın haçı için uğraş veren Melchiorites hareketinin feci bir şekilde son bulduğu günler, artık Menno için gerçek bir anlam ifade etmiştir. Bu yüzden Menno, çobansız olan sürünün liderliğini üstlenme cesaretini kendinde bulmuştur (Simon, 1871, s. 198- 199).

Menno'nun kendi kürsüsünden yaptığı bu konuşma daha sonra yapacağı birçok vaazın ilkinin oluşturmuştur (Simon, 1871, s. 429; Dipple, 2007, s. 286- 287). Böylece Menno Simons, Münster yenilgisinden sonra Ocak 1536 tarihinde Roma Kilisesi'nden ayrılmıştır. Menno Simons'un 1536 yılında Katoliklikten ayılmasına kadar geçen zamandaki bütün bu olayların Menno'nun etrafında gelişmiş olması, onun Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonraki hareketlerinde dikkatli olmasını sağlamıştır (Schroeder- Helmut 1996, s. 113- 114).

Bir görüşe göre, yetişkin vaftizinin gerçek vaftiz ve kurtuluş yolu olduğunu ileri süren Menno'nun nerede ve ne zaman vaftiz edildiği bilinmemektedir. Witmarsum'da halka gerçek vaftizi ve İsa'nın sofrasını vaaz ederken, vaftiz olmuş olmasının mümkün olduğu, fakat Witmarsum'dan ayrılana kadar onun inanç itirafı yaparken vaftiz olmadığı düşünülmektedir. Çünkü Witmarsum gibi küçük ve Katolik rahiplerin vaaz verdiği bir yerde, ikinci bir vaftiz olayı olmuş olsaydı, bunun yetkililerin gözünden asla kaçmayacağı belirtilmektedir. Böylece, 30 Ocak 1536 tarihinde, Katolik Kilisesi'nden ayrıldıktan sonra onun vaftiz olmuş olmasının daha gerçekçi görüldüğü ama kimin tarafından vaftiz edildiğinin bilinmediği ifade edilir. Diğer bir görüşe göre de Menno'nun, 1536 yılında Obbe Philips tarafından vaftiz edildiği belirtilmektedir (Horsch, 1916, s. 31). En fazla kabul gören görüşe göre ise Menno, 1539 yılında Quirinus Peters tarafından vaftiz edilmiştir (Horsch, 1916, s. 58).

Menno, 1536 yılının sonlarında Groningen'e gitmiş ve burada Obbe Philips tarafından Kitabı Mukaddes vekili olarak papaz ilan edilmiştir. Bundan sonra Menno, bir papaz olarak kendisini Tanrı'nın vaadine adanmış (Smith, 1920, s. 46) ve birçok yere seyahat ederek Kitabı Mukaddes vaazı vermiştir. Hollanda, Amsterdam gibi birçok yerde vaaz veren Menno, gittiği her yerde birçok kişiyi de vaftiz etmiştir (Horsch, 1916, s. 54- 59).

Menno Simons, aralıklarla Witmarsum'a dönüş yapmıştır. Menno, Witmarsum'dan ayrıldıktan sonra Doğu Friesland'a doğru yönelmiştir. Bu zamanda John a Lasco, Kontes Anna Oldenburg yönetimi altında bulunan Doğu Friesland'ın müfettişi olmasıyla (Chalmers, 1812, s. 292- 293) birlikte Anabaptistlere hoşgörü ile yaklaşmıştır. Böylece Menno Simons'un görüşleri, artık açık bir şekilde etrafta daha bilinir hale gelmiştir. O, bu tehlikeli hayatı boyunca, tüm dünyaya ün, bebek vaftizi, kolay yaşam, stres ve yoksulluk konularında vaaz vermiştir. O, bir gecede evini mahalli bir kiliseye dönüştürmüştür. Doğu Friesland sınırlarının karşısında Groningen'de bir yıl kullanacağı bir sığınak bulmuştur. Burada gayretli ve dindar bazı kimselerle tanışmıştır. Onları İsa'ya geri kazanmak için çaba sarf etmiştir. Böylece Menno, yer altı evanjelist gönüllüsü gibi çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışmalara ek olarak insanların maneviyatlarını güçlendirmek için rehberlik etmiş

Turkish Studies

ve Protestan inançlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalanlar için Tanrı'nın sözünü anlatan kitapçıklar hazırlamıştır (Simon, 1871, s. 5, 7- 26).

Mennonitlerin sayısının artışıyla misyonerlik çalışmaları oldukça etkili olmuştur. Mennonitlik, Danzing'den Fransa'nın kuzeyi olan Doornik'e kadar yayılmıştır. Mennonitler özellikle sahil kesimlerinde, liman şehirlerinde, ticari ve endüstri şehirlerinde yoğunlaşmıştır (Visser, 2007, s. 309). Bütün bu çalışmaların sonucu olarak Hollanda ve Kuzey Almanya, papazların görev yaptıkları şekilde bölgelere ayrılmıştır. Dirk Philips, Schotland'de yaşamış, Baltık'ta Danzing'de ve Kuzeybatı Almanya'da görev yapmıştır. Hollanda'nın doğusundaki iller ve şehirler de Menno Simons'un bölgesi olarak belirlenmiştir. Çalışmalarını sürdürdüğü bu bölgelerde, vaftiz görevini tek başına üstlenmiş, aynı zamanda farklı bölgelere de seyahatlerini sürdürmüştür. Bu bölgeler modern Rusya, İsveç'in kuzeyi ve Gothland adası olarak bilinir (Horsch, 1916, s. 86- 87).

Mennonitlerin asıl amacı, gerçek Hıristiyanlığı kurma ve apostolik bir kilise oluşturmaktır. Onlar çevrelerindeki dünyayı temiz ve saf tutmaya özen göstermişler, çevrelerinde günahtan en ufak bir leke dahi olmaması için çaba sarf ettiklerini belirtmişlerdir. Bunun için kilisenin dışındaki dünyayı kendilerinden uzak tutmuş, kilise disiplinine göre sakinme ve yasaklar ile yaşamayı amaçlamışlardır. Fakat kilise disiplinlerinin uygulanması ile ilgili sorular tartışmaya yol açmıştır. Bu yüzden Menno, Emden, Francker ve Harlingen'de takipçileriyle birlikte toplantılar düzenlemiştir. Dirk Philips ve Leenaert Botswana kilise disiplininin katı bir uygulamasını uygun görmüştür. Diğerleri ise bu konuda daha hoşgörülü bir tutumu tercih etmiştir. Menno ise iki aşırı uç görüş arasında ara bulucuk yapmıştır. Bu anlaşmazlığı düzeltmek için Menno, son yolculuğunu 1557'de doğduğu yer olan Friesland'a yapmıştır. Ama bu çaba boşuna olmuştur. Kilise uygulamalarının aşırı katı tutumu mu yoksa hoşgörülü bir uygulama mı olmalı, konusu en az bir yüzyıl boyunca Hollandalı Mennonitlerin zihinlerini ve kalplerini işgal edecektir. Menno, gezisinden döndükten sonra bir arkadaşına şu yazıyı yazmıştır; "Her şeye gücü yeten Tanrı şimdiki gibi iyi bir son yıl bana sunmamış olsaydı, ben çoktan delirmiş olurum. Benim kalbimde kilise aşkıdan daha fazla hiçbir şeye yer yoktur. Hala kilisenin acısını ve üzüntüsünü görmeli ve yaşamalıyım." (Menno Simon, 1871, s. 232). Bazı raporlar, Menno'nun yaşamının sonuna doğru katı kilise disiplinleri kazandığını belirtmektedir (Horsch, 1916, s. 220- 222).

2. Mennonit Kilisesi'nin Kuruluşu

Anabaptist bir hareket olan Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olarak Menno Simons gösterilmektedir. Ancak Menno Simons, Anabaptist hareketin kurucusu değildir. Aslında Menno Simons, zaten var olan Anabaptist hareketi örgütlemiş ve Münster hezimetinden sonra ortada kalan Anabaptistlerin liderliğini üstlenmiştir. Böylece Mennonit Kilisesi meydana gelmiştir (Hartzler-Kauffman, 1905, s. 91).

Anabaptist hareket, Kuzeybatı Almanya ve Hollanda'da 1530 yılının başlarında ortaya çıkmıştır. Hollanda'da Anabaptistliğin yayılmasında en önemli rolü oynayan girişim, Melchior Hoffman'ın takipçilerinden biri olan Jan Trypmaker'ın burada Anabaptist bir topluluk oluşturmasıdır. Anabaptist hareketin baş liderleri olarak gösterilen Dirk Philip, onun kardeşi Obbe Philip, Leonhard Bouwens ve Menno Simons uğradıkları zulme rağmen barışçıl bir davranış sergilemiştir. Bu liderlerin davranış şekilleri sayesinde Anabaptistler, Hollanda'da evanjelik bir üstünlük sağlamıştır. Bu sebeple, Friesland ili nüfusunun dörtte biri daha o zamandan Anabaptist olmuştur. Hareket, özellikle kuzey illerde kabul görmüştür. Bu iller başta Hollanda, Zeeland, Overysse, Friesland ve Groningen olmak üzere Flanders ve Brabant illerindeki bazı yerleşim bölgeleridir. Böylece Lutheranlar yüzyılın son yarısına kadar Anabaptist harekette sağlam bir yer edinmemiştir (Smith, 1920, s. 61).

Turkish Studies

Anabaptistlerin otoriteler tarafından en şiddetli zulme uğradıkları yer İspanya'nın hâkimiyeti altında bulunan Hollanda'dır. Koyu bir Katolik taraftarı olan V. Charles ve onun varisi II. Philip yönetimi zamanında Anabaptistler, en kötü şiddete maruz kalanlardır (Visser, 2007, s. 314- 315). Sadece Tanrı'ya doğru bir şekilde ibadet etmek istediklerini belirten Anabaptistler, ölümün de en kötüsü ile karşılaşmıştır. Öldürülen kişi sayısı çok fazla olmakla birlikte, tam sayı bilinmemektedir. Örneğin, 1535 yılında sadece Amsterdam'da otuz kişi idam edilmiştir. Duke Alva'nın yönetim yıllarında da yüz on bir kişi Hollanda ve Zeeland'da idam edilmiştir. Bu örneklerin daha da çoğaltılabileceği ve yüzlerce kişinin idam edildiği kayıtlardan anlaşılmaktadır. Anabaptist olarak ilk idam 1531 yılında, son idam da 1594 yılında gerçekleşmiştir. Anabaptist ve Mennonit taraftarlarından sadece kaydedilmiş olan idam sayısı iki bin beş yüz kişidir (Smith, 1920, s. 61- 62).

II. Philip, Katolik yanlısı bir kraldır. Bu yüzden Katolik doktrinlerini korumak için reforma karşı Brüksel'de bir bildirge hazırlamıştır (Visser, 2007, s. 314- 315). 1569 yılında yayınlanan bu bildirgede, bütün Mennonitlerin mal varlıklarının sayımı yapılarak, bu mallara el konulacağı ve her kim Mennonitlere ihanet eder de onları ele verirse, bu kişilere Mennonitlerin mal varlıklarının üçte birisinin verileceği ilan edilmiştir. Ayrıca Mennonit mültecilere barınak sağlayan herkese ağır para cezası verilmesi ve hatta ölüm cezası istenmiştir. Bununla birlikte Anabaptistlere verilen ceza da idamdır. Kazıkta yakmak ve ağır ateşte yakmak, Anabaptistlere uygulanan ölüm cezası metoduydu. İdam edilecek kişinin boğazına veya başına barut torbası yerleştirilip patlatma da diğer bir yöntemdi. Kadınlar da bir torbaya koyulup göle veya denize atılarak öldürülmüştür. Hem kadınlar hem de erkekler gerdirilerek, kemikleri kırılarak, kanları akıtılarak öldürülmüştür. Dillerinden ve bacaklarından çivilenme yöntemi de arkadaşlarını ele vermeleri için kullanılmıştır. Anabaptist hareket boyunca binlerce kişi idama mahkûm edilmiş, hapse atılmış veya buldukları bölgelerden başka yerlere kaçmak zorunda bırakılmıştır. Buna rağmen Alman göçmenler Almanya'da aşağı Ren, Doğu Friesland'da ve Batı Prusya'da birçok kilise kurmuştur. Bazı göçmenler ise İngiltere'ye kaçmıştır. Bu zulüm, Orangeli William'ın kuzey illerin başsavcısı olana kadar sürmüştür. Daha sonra 1578 yılında, Mennonitlere sınırlı bir hoşgörü sağlanacaktır (Smith, 1920, s. 62- 65).

Anabaptistlere uygulanan bu işkence ve idamlar sebebiyle sivil çatışma ortaya çıkmıştır. Bu sivil çatışmada, reform yanlıları kuzey bölgesindeki önemli şehirleri ele geçirmiştir. Bu çatışma, Mennonitler için önemli faydalar sağlamıştır (Visser, 2007, s. 315). Şöyle ki, 1575 yılında kuzey illerde meydana gelen çatışmalar sırasında, reformculara yardım etmesi için Mennonitlerden yardım istenmiştir. Ancak Mennonitler, savaş karşıtı oldukları için silahlı yardım yerine, yardım hizmeti yapmayı teklif etmiştir. Mennonitler silahlanmayı desteklememişler, fakat savaşa araç ve para yardımı yapmayı kabul etmişlerdir. Bu sebeple, 1578 yılında Prens Williams, yayınladığı kararname ile Mennonitlere hoşgörü ortamı sağlamıştır. Buna göre, Waterlander Mennonitleri, geniş bir para yardımı almış ve cemaat oluşturma fırsatı yakalamıştır. William'ın varisi olan Maurice, babasının uygulamış olduğu hoşgörü politikasını devam ettirmiştir. Hatta ondan sonra gelen varisler de aynı politikayı takip etmişlerdir (Smith, 1920, s. 65).

Prens William'ın Doopgezinde'de yaptığı bu hoşgörünün ardından aynı yıl onlara Amsterdam'da halkın içinde rahatça dolaşma imkânı sağlamıştır. Aslında bu karar, izinden ziyade onlara özgürlük hakkının tanınmasıdır. Böylelikle Mennonitler daha da büyüme ve organize olma fırsatı yakalayacaktır (Dosker, 1921, s. 148- 149).

1578 yılında Mennonitlere gösterilen hoşgörü, dini anlamda tamamen özgürlüğü içermemektedir. Bu hoşgörü, sadece ölüm korkusu olmaksızın ibadetlerini yapabilme serbestliğidir. Mennonitlerin dini özgürlükleri hala sınırlı olsa da bazı Alman illerinde kilise kurabilmişlerdir (Smith, 1920, s. 66). Mennonitler, 1539 yılına kadar organize olamamıştır. Şehrin

Turkish Studies

içinde kilise kurmaları yasaklandığı için 1550 yılına kadar Danzing şehrinin dışında cemaat halinde şekillenmeye başlamışlardır. Her ne kadar devletin izni ile olmasa da 1550'den sonra Danzing'de kilise kurulabilmiştir (Fretz, 1989, s. 13). Fakat 1602 yılında Sneek ilinin hâkimi, halka açık ibadet yapılmasını yasaklamıştır. Leeuwarden ilinde iş kurmaları yasaklanmış ve üç papazın şehri terk etmesi kararı çıkmıştır. Mennonitlere her yerde devlet kilisesi vergisi vermeleri zorunlu kılınmış, tam vatandaşlık hakları ellerinden alınmış, evlilikleri dahi katolikler tarafından yapılmıştır. Kısacası Mennonitlerin dini ve vatandaşlık hakları olmamıştır (Smith, 1916, s. 66). Kendi dinlerini rahat bir şekilde yaşama fırsatı yakalayamayan Mennonitler, küçük gruplar halinde Avrupa'nın çeşitli ülkelerine göç etmiştir. 17. yüzyılın ortalarına kadar Kuzey Avrupa'da geniş bir alana yayılmışlardır (Dyck, 1993, s. 114). Bununla birlikte Mennonitlerin 1643 yılında gruplar halinde Amerika'ya göç etmeye başladıkları kaydedilmiştir (Smith, 1916, s. 193).

1672 yılında Mennonitler, Hollanda'da dini ve sivil konumda özgürlüklerini kazanmıştır. Ancak İngiltere, Almanya, İsviçre'de Mennonitler aynı hakları elde edememiştir. Bununla birlikte sulh hâkimleri hala Mennonitler hakkındaki olumsuz düşüncelerinden vazgeçmemiştir. Çünkü Mennonitlerin kilise üyeliğini ve yemini reddetmeleri hala büyük bir olay şeklinde ele alınmaktadır (Dosker, 1921, s. 219).

Napolyonik akım Mennonitler için büyük fırsat olmuştur. Bu akımın başarılı olmasıyla yeni bir cumhuriyet kurulmuştur. Meclis üyeleri arasında Mennonit mensubu kimseler de bulunmuştur. Meclis üyesi olan Mennonitler, kanunların değiştirilmesi hususunda oy vermiştir. Bu sayede bu yeni cumhuriyette insanlara dini üyelik konusunda ayrıcalık tanınmıştır. Böylelikle Mennonitler de diğer confessional gruplar gibi kişisel haklara sahip olmuştur (Driedger, 2007, s. 537).

1795 yılına gelindiğinde, Mennonitlere tam bir dinsel eşitlik verilmiş ve Mennonitler resmi olarak kilise kurma hakkı kazanmıştır. Buna rağmen devlet ve rahip sınıfı, Mennonitlerin işlerinde zorluk çıkarmıştır. Özellikle savaş karşıtı olan Mennonitler, vilayetlerin ve milli devletin savaş içinde olduğu durumlarda, savaşa katılmama özgürlüğüne sahip olmuştur. Bu yüzden Mennonitler, İngiltere ile savaşta 500.000 gulden, Fransa ile olan savaşta da 400.000 gulden ödemiştir. Mennonitler, Napolyonik çağda Hollanda hükümetinin verdiği izinle askerlikten muaf tutulmuştur. Fakat Hollanda, 1810 yılında Fransa imparatorluğu ile birleştiği zaman Napolyon, onların bu askerlik muafiyetini kaldırmıştır. Mennonitlerin birçoğunun askerlik fikrine olan karşıtlıkları daha da büyümüştür. Ancak savaştan sonra Mennonitler, hiçbir zorluk çekmeden çiftçilik hayatlarını tekrar elde etmiştir. Bununla birlikte, hükümete karşı dayanıklı olmayan Hollandalı Mennonitler yok edilmiştir. 1853 yılında R.I. Smit ve R.I. Symensma adlı kişilerin liderliğinde küçük bir Mennonit grubu askerliğe karşı direnmiş ve daha sonra Amerika'nın Indiana vilayetinin Elkhart şehrine göç etmiştir (Smith, 1916, s. 73- 74).

Mennonitlerin dinlerini rahat bir şekilde yaşadıkları yer Rusya olmuştur. Ancak Mennonitlerin kendi Alman ırklarını özenle muhafaza etmesi, Rusyayı rahatsız etmiştir. 1870 yılında Rusya, Mennonitler üzerinde Ruslaştırma programı uygulamıştır. Bu programa göre, Mennonitlerin yerel otoriteleri ellerinden alınmıştır. Almanca konuşma ve öğrenme yasaklanmıştır. Mennonitlere ait bazı özel okullar ve kiliseler kapatılmıştır. Askeri hizmetten muaf tutulma hakları ellerinden alınmıştır. Mennonitlerin özgürlüklerine karşı toplu miktar ödeme yapmaları istenmiştir. Bu yüzden bazı Mennonitler diğer Mennonit cemaatlerin Amerika'da rahat yaşadıklarını bildikleri için Amerika'ya göç etmeye karar vermiştir. Böylece Rusya'ya olan Mennonit göçleri azalmıştır (Melton, 2003, s. 439; Leowen- Nolt, 1996, s. 184, 231- 232; Smith, 1916, s. 168- 182; Hartzler, J. S. Kauffman, 1905, s. 108). Bundan sonra Rusya'da kalan Mennonitler, askeri işlerden tekrar muaf tutulmuştur. Buna karşılık Mennonitler, Kırım ve Japon savaşlarında askeri transfer hizmetinde, yaralıların bakımında, hastane hizmetinde görev alarak

Turkish Studies

Rusya büyük yardımlarda bulunmuştur. Ancak birçok genç Mennonit'in savaş sırasında ölmesi Mennonitleri huzursuz etmiştir. Bu sebeple Mennonitler, devletten özel haklar talep etmiştir. Ancak istediklerini alamayan Mennonitler, Amerika'ya göç etmeye karar vermiştir. Rusya, endüstriyel alanda birçok gelir elde ettiği Mennonitlerin gitmesini engellemek için onlara, hastane, tren yolu, fabrika ve orman bölgelerinde imkanlar sunabileceğini teklif etmiştir. Ancak bu şartlar Mennonitlere çok ağır gelmiştir (Smith, 1916, s. 170- 171; Hartzler- Kauffman, 1905, s. 108). Mennonitler bu yerlerin de askeri sisteme bağlı olarak çalıştıklarını bildiği için ve askeri sistemle herhangi bir bağlantıda olmak istemediklerinden dolayı bu talebi kabul etmemiştir. Rusya, Mennonitlerin göç etmemesi için onları yıldırma çalışmıştır. Bunun üzerinde Mennonitler de göç etmek için propaganda yapmaya başlamıştır. 1873 yılında on iki kişilik bir grup, Batı Kanada ve Amerika'ya yerleşim yerlerini araştırmaya gitmiştir. Böylece Mennonitler, küçük gruplar halinde göç etmeye başlamıştır. Amerika'ya daha önce yerleşen Mennonitler, Rusya'dan gelen kardeşleri için ekonomik ve sosyal yardım yaparak, onların göçlerini kolaylaştırmıştır (Smith, 1916, s. 172-173, 182).

Mennonitler, 1874 yılında Amerika'ya toplu bir şekilde göç etmiştir. Daha sonra Kuba, Cherson, Varşova, Samara, Türkistan ve Sibirya'da da kilise kurmuşlardır. 1880 yılında is Rusya, Mennonitlerin kendi mal varlıklarıyla birlikte ve vergi ödemedi Amerika'ya göç etmelerine izin vermiştir (Leowen- Nolt, 1996, s. 184, 231- 232; Smith, 1916, s. 168- 182).

Sonuç

Mennonit Kilisesi, 16. yüzyılda ortaya çıkan Anabaptist hareketin kökenini oluşturmaktadır. Mennonit Kilisesi'nin kurucusu olan Menno Simons, 1536 yılında Katolik Kilisesi'nden ayrılarak Mennonitliğin ilk adımını atmıştır. Mennonitler, bebek vaftizine karşı çıkararak yetişkin vaftizine, ekmeğe şarap ayınının gerçekten İsa'nın eti ve kanı olmayıp sadece bir anma ayını olduğuna, askerlik gibi şiddet içeren her türlü iş ile devlet kurumlarında çalışılmaması gerektiğine inanmalarıyla ve yemin etmeyi reddetmeleriyle Katolik Kilisesi'nden ayrılmaktadır. Bununla birlikte Mennonitler, kilise ve devleti birbirinden ayrı tutarak devlet gibi otoritelerin kilisenin işlerine karışmaması gerektiğini savunurlar. Onlara göre İsa Mesih'i temsil eden kilisenin dünyevi işlerle herhangi bir münasebeti olmamalıdır. Mennonit Kilisesi, bu fikirleriyle Katolik Kilisesi, devlet ve Protestanlar tarafından takibata alınmış, zulüm görmüş ve binlerce Mennonit öldürülmüştür. Bu sebeple Avrupa ve Rusya'da birçok bölgeye giden Mennonitler, buralarda da rahat bir yaşama kavuşamamış ve son çare olarak gruplar halinde Amerika'ya göç etmiştir. Devlet otoritesine karşı gelmeyen ve siyasi bir çıkar gözetmeyen Mennonitler, Amerikan otoritesi tarafından kabul görmüştür. Bugün Mennonitlerin çoğunluğu, Amerika'da rahat bir yaşam sürdürmektedir. 2015 sayımına göre, Amerika ve Kanada'da toplam 682.559, Latin Amerika ve Karayiplerde 199.912, Asya ve Pasifik'te 431.313, Afrika'da 736.801, Avrupa'da 64.610 kişi olmak üzere tüm dünyada 2.115.195 Mennonit bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aydın, Mahmut, **Anahatlarıyla Dinler Tarihi, Tarih, İnanç ve İbadet**, İstanbul, 2010.
- Aydın, Mehmet, **Hristiyan Kaynaklarına Göre Hristiyanlık**, Ankara, 2007.
- Chalmers, Alexander, **The General Biographical Dictionary: Containing an Historical and Critical Account of The Lives and Writings of the Most Eminent Persons in Every Nation, Particularly The British and Irish; from The Earliest Accounts to the Present Time**, C. I, Londra 1812.

- Çatalbaş, Resul, *Radikal Reformistler, Hıristiyanlıkta Anabaptist Hareket*, Ankara, 2015.
- Dipple, Geoffrey, "The Spiritualist Anabaptists", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to the Christian Tradition, a Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700, Volume 6, Brill Academic Publishing, Leiden Boston 2007.
- Dosker, Henry, Elias, **The Dutch Anabaptists**, The Stone Lectures Delivered at the Princeton Theological Seminary 1918- 1919, The Judson Press, Philadelphia 1921.
- Driedger, Michael, "Anabaptists and The Early Modern State", **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Edit. John D. Roth, James M. Stayer, Brill's Companions to The Christian Tradition, A Series of Handbooks and Reference Works on The Intellectual and Religious Life of Europe, 500- 1700, Volume 6, Leiden Boston 2007.
- Dyck, Cornelius, **An introductory to Mennonite History: A Popular History of The Anabaptist and The Mennonites**, Herald Press, Third Edition, Scottsdale, Pennsylvania, 1993.
- Edit. Williams, H. George; Mergal, Angel M., **Spiritual and Anabaptist Writers**, Louisville Kentucky 2006.
- Erbaş, Ali, **Hıristiyanlık**, İstanbul, 2004.
- _____, **Hıristiyanlık'ta Reform ve Protestanlık Tarihi**, 2. Baskı, İstanbul, 2007.
- Euler, Carrie, "Huldrych Zwingli and Heinrich Bullinger", **Brill's Companions to The Christian Tradition, A Companion to The Eucharist in The Reformation**, Volume 46, Kean University, 2014.
- Fretz, Joseph, Winfield, **The Waterloo Mennonites: A Community in Paradox**, Waterloo Ontario, Canada, 1989.
- Funk, John F. and Brothers, "An Account of The Severe Persecutions of Menno Simons, and a Description of The Place Where He Last Preached The Gospel, Died and Was Buried" **The Complete Work of Menno Simons**, Elkhart, Indiana, 1871.
- Grayson Calter, "Johann Heinrich Bullinger (1504 -1575)", **The Encyclopedia of Christian Literature**, I. Cilt, Maryland America 2010.
- Greschat, Martin, **Martin Bucer A Reformer and His Times**, Beck München 1990.
- Goertz, Hans- Jürgen, "Radical Religiosity in The German Reformation", **A Companion to the Reformation World**, Edit. R. Po-chia Hsia, Blackwell Companions To European History, Blackwell Publishing, Malden USA 2004.
- Gündüz, Şinasi, **Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı**, 2. Basım, Ankara, 2004.
- Hartzler, J. S., Kauffman, Daniel, **Mennonite Church History**, Mennonite Book and Tract Society Published, Scottsdale Pennsylvania 1905.
- Horsch, John, **Menno Simons, His Life, Labors and Teachings**, Mennonite Publishing House, Scottsdale Pennsylvania 1916.
- Jonas, William Glenn, "The Baptist River", **The Baptist River: Essays on Many Tributaries of a Diverse Tradition**, Mercer University Press, Macon, Georgia, 2006.
- Katar, Mehmet, "Hıristiyanlık'ta Kilise Takviminin (Kilise İçerisindeki Anma ve Kutlama Devrelerinin) Oluşması", *Dini Araştırmalar*, Eylül- Aralık 2000, C. 3, S. 8.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/2

- Kılıç, Sami, **İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler**, Ankara, 2011.
- Klötzer, Ralf, “The Melchorites and Münster”, **A Companion to Anabaptism and Spiritualism, 1521- 1700**, Leiden Hollanda 2007.
- Krahn, Cornelius, **Dutch Anabaptism, Origin, Spread, Life and Thought, (1450- 1600)**, The Hague Netherlands 1968.
- Kraybill, Donald B., **Concise Encyclopedia of Amish, Brethren, Hutterites and Mennonites**, Baltimore Maryland 2010.
- Kuzgun, Şaban, **Dört Kitabı Mukaddes Farklılıkları ve Çelişkileri**, 2. Baskı, Ankara, 1991.
- Leowen, Harry; Nolt, Steven, **Through Fire and Water, an Overview of Mennonite History**, Herald Press, Scottsdale, Pennsylvania, 1996.
- Mcgranth, William R., “The Anabaptists: neither Catholics nor Protestants”, **The Sword and Trumpet**, Hartville Ohio, America 1964.
- Melton, J. Gordon, **Melton’s Encyclopedia of American Religions**, Gale, Cengage Learning, Eighth Edition, USA, 2009.
- Özkan, Ali Rafet, “Baptistler, Anabaptistler”, **Yaşayan Dünya Dinleri**, DİB, Ankara, 2007.
- _____, **Amerikan Evanjelikleri Baptistler**, Erzurum, 2005.
- Pettegree, Andrew, **The Reformation: Critical Concepts in Historical Studies**, II. Cilt, Routledge 2004.
- Robles, Yolanda J. “Menno Simons (1496- 1561)”, **The Encyclopedia of Christian Literature**, C. I., Maryland America 2010.
- Sarıkcıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, 5. Baskı, Isparta, 2004.
- Simon, Menno, “A Foundation and Plain Instruction”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- _____, “An Explanation of Christian Baptism in The Water from the Word of God”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- _____, “The Conversion of Menno Simons and His Renunciation of the Church of Roma”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- _____, “Exhortation to All in Authority”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- _____, “The Cross of Christ”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- _____, “Testimony Against John Van Leyden”, **The Complete Works of Menno Simons**, Published by John F. Funk and Brother, Elkhart Indiana 1871.
- Schroeder, William; Huebert, Helmut T., **Mennonite Historical Atlas**, Winnipeg Canada 1996.
- Smith, C. Henry, **The Mennonites, A Brief History of Their Origin and Later Development in Both Europe and America**, Berne Indiana 1920.
- Tinsley, Barbara Sher, **Pierre Bayle’s Reformation: Consicience and Criticism on The Eve of the Enlightenment**, Danvers Massachusetts 2001.

Turkish Studies

-
- Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman, **Dinler Tarihi**, IV. Baskı, Ankara, 2002.
- Visser, Piet, “Mennonites and Doopsgezinden in The Netherlands, 1535- 1700,” **A Companion to Anabaptists and Spiritualist, 1521- 1700**, Brill’s Companions to Christian Tradition, Volume 6, Edit: John D. Roth, James M. Stayer, Leiden Boston 2007.
- Weaver, J. Denny, **Becoming Anabaptist: The Origin and Significance of Sixteenth- Century Anabaptism**, Scottdale Pennsylvania, Waterloo Ontario 1987.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Keleş, H. & Kılıç, D. (2017). “Mennonit Kilisesi’nin Ortaya Çıkışı ve Tarihçesi / History and Emergence of the Mennonite Church”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, Volume 12/2, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11562>, p. 139-154.